

**Prijedlog revitalizacije grkokatoličke župe Svete Trojice Vrlika kao
vjerskoga turističkoga odredišta**

***Proposal of Revitalization of the Greek Catholic Parish of Holy Trinity Vrlika
as a Religious Tourist Destination***

Ivo Mišur

Zavod za ispitivanje kvalitete, Zagreb, Ljudevita Gaja 17/III, 10000 Zagreb, Hrvatska

E-mail: ivo.misur@gmail.com

Sažetak: *U radu se daje prijedlog revitalizacije nekadašnje župe Svete Trojice Vrlika kao turističkoga vjerskoga odredišta. Analizira se problem te se izdvajaju ključni dionici plana revitalizacije. Također se definiraju premise revitalizacije te predradnje provedbe kao i sljed same revitalizacije. Zadatci u provedbi strogo su podijeljeni između dionika revitalizacije. Provedena je i SWOT analiza. Predočena je i vizija razvoja revitalizirane župe.*

Ključne riječi: *grkokatolici, turizam, Vrlika, revitalizacija*

Abstract: *The paper proposes revitalization of the former parish of Sveti Trojice Vrlika as a tourist religious destination. The problem is analyzed and the key stakeholders of the revitalization plan are distinguished. Premises of revitalization and implementation precautions are also defined as well as the sequence of revitalization. Implementation tasks are strictly divided between the parties of revitalization. SWOT analysis was carried out. The vision of the revitalized parish was presented.*

Key words: *Greek catholics, tourism, Vrlika, revitalization*

1. Uvod

Vjerski turizam je specifična grana turizma koja zahtijeva multidisciplinarni pristup. Primarna zadaća ovog oblika turizma je zadovoljenje vjerničke potreba za posjećivanjem lokaliteta ili događaja koji će dodatno osnažiti njihovu vjeru. Vjerski turizam je specifičan jer u prvom planu nije ekonomski profit organizatora već zadovoljenje vjerskih potreba hodočasnika. Zato je organizaciji vjerskih događaja potrebno pristupiti na primjeren način (Cerović i sur, 2015.).

Grkokatolička župa Svete Trojice Vrlika osnovana je 1834. godine. Uz Kričke i Baljke bila je dijelom Dalmatinskoga vikarijata Križevačke eparhije. Župa je imala crkvu, župni dvor i stalnoga svećenika sve do 1921. godine kada je umro don Ilija Malić. Župa se *de facto* gasi nakon Drugoga svjetskoga rata, smrću posljednjeg vrličkog grkokatika 1952. godine te prodajom ruševne župne crkve 1970. godine. (Mišur, 2017.).

Križevačka eparhija 2008. godine počinje intenzivni rad na duhovnoj i materijalnoj obnovi Dalmatinskoga vikarijata. Fokus obnove je na nekad najbrojnijoj župi Kričke. Župni dvor u istoimenom selu je obnovljen, a radovi na crkvi još traju. Svake godine organizira se hodočašće iz Križevačke eparhije u Kričke prigodom blagdana Pokrova Presvete Bogorodice. Planirano je osnivanje kričanskoga manastira koji bi naselili ukrajinski monasi (Vuković, 2016.).

2. Trenutačna turistička ponuda Vrlike

Vrlika je povijesno, kulturno i gospodarsko središte Vrličke krajine. Zadnjih godina zabilježen je procvat turizma na području vrličke općine. U 2016. godini bila su 853 turistička noćenja (ferata.hr). Već iduće godine broj se udvostručio (1.618), a u prvih deset mjeseci 2018. godine 2.735 turista prenoćilo je u Vrlici (vrlika.hr). Difuzni oblik smještaja u ruralnim područjima je prevladavajući model razvoja turizma na vrličkom području kao i u cijeloj Dalmatinskoj zagori. Riječ je o rekonstruiranim obiteljskim kućama prenamijenjenima u apartmane za potrebe sezonskoga iznajmljivanja. Netaknuta priroda i blizina planine Dinare predstavljaju potencijal za sportsko-rekreacijski turizam (Rajko, 2013.). Iako su uređene biciklističke staze te se svake godine organizira regata na jezeru Peruća, sportsko-rekreacijski segment ovoga kraja nije odgovarajuće iskorišten. Veliko umjetno jezero Peruća omogućava i lovno-ribolovni turizam. Blizina tisućljetne crkve sv. Spasa na izvoru Cetine, uređeni

vidikovac sa srednjovjekovne utvrde Gradina, most sagrađen od stećaka, poznata vrlička česma, poznata vrlička narodna nošnja te nijemo kolo su osnova za kulturno-povijesni turizam (visitvrlika.hr). Turističko profiliranje grada Vrlike i okolice nije do kraja definirano. Razlog je što je što su sustavna ulaganja u turističku ponudu počela tek prije dvadesetak godina te su usmjerena u više modela. Može se reći da je turizam u Vrlici još uvijek u povojima. Daljnji rad i ulaganja su nužni za ostvarivanje turističkih potencijala.

3. Analiza problema

Osim Kričaka u Dalmatinskom vikarijatu *de iure* postoje župe u Baljcima i Vrlici. Za potonje Križevačka eparhija dosad nije iskazala interes za materijalna ulaganja. Nezainteresiranost za Baljke je razumljiva jer je od župe ostala samo ruševna crkve, a selo je ionako nenaseljeno od Domovinskog rata. S druge strane najveće naselje u vikarijatu je Vrlika. Ulaganje u obnovu ove župe bilo bi najlogičnije i najperspektivnije za razvoj cijeloga vikarijata. U ovom radu raspravljati će se o mogućnostima revitalizacije župe Vrlika.

Za rad Župe su potrebne vidljive, fizičke značajke kao što su crkva i župna kuća, ali i ljudski potencijal (župnik i vjernici). Temeljni objekt Župe, crkva danas ne postoji jer je sva crkvena imovina u Vrlici rasprodana sedamdesetih godina 20. stoljeća. Mogućnosti za njenu potpunu obnovu su minimalne. Eparhije više nije vlasnik zemljišta koje je prenamijenjeno te se na njemu nalazi igralište dječjega vrtića. Drugi problem obnove crkve su znatna materijalna ulaganja jer bi crkvu trebalo izgraditi iz temelja. Ljudskoga potencijala za obnovu stalnoga pastorala nema jer od 1952. godine u župi nema grkokatoličkih vjernika. Brisanjem grkokatoličke zajednice iz urbanoga prostora te kulturnoga života nestao je jedan prepoznatljiv simbol koji je izdvajao Vrliku iz naselja Dalmatinske zagore i cijele Dalmacije. Vrlika je osiromašena za jedan dio svoje povijesti i kulturne prepoznatljivosti. Povratak i naseljavanje novih grkokatolika je usljed demografske krize kojoj je Dalmatinska zagora izložena čak i dulje od cijele Hrvatske gotovo nemoguće. Sukladno tome revitalizacija o kojoj se raspravlja u ovom radu ne bi bila obnova rada župe već oživljavanje sjećanja i proslave blagdana župe (Svetog Trojstva). Na temelju ovoga bi se mogao planirati daljnji razvoj i iskorištavanje zanemarenoga potencijala i povijesne baštine grada Vrlike.

Od povijesnoga značaja za revitalizaciju bila bi ponajprije rimokatolička crkva sv. Petra i Pavla na vrličkom groblju. Prvi put se spominje 1701. godine. Kao župna crkva

koristila se do 1794. godine. Grkokatoličanstvo je u Vrlici nastalo upravo oko ove crkve kada se navodno osamsto vjernika okupilo sa željom pristupa Katoličkoj crkvi (Barbić, 1898.). Za razliku od susjednih Kričaka i Baljaka gdje su crkve izgrađene 1834. godine, vrlički grkokatolici su svoju bogomolju dobili tek 1844. godine. Grkokatolički svećenik je u Vrlici od 1834. do 1844. godine liturgiju služio u crkvi sv. Petra i Pavla.

Važnu ulogu u grkokatoličkoj povijesti ima i druga rimokatolička crkva Gospe od Ružarja, lokalno zvana Gospa Rožarica. Slika Gospe Rožarice se tijekom obnove rkt. crkve od 1876. g. do 1881. g. čuvala u gkt. crkvi Svete Trojice. Grkokatolici su od 1886. g. do 1889. g. mise služili u crkvi Gospe Rožarice, a grkokatolički biskup Drohobeczky je tijekom posjeta Vrlici zbog ruševnosti gkt. crkve misu služio u crkvi Gospe Rožarice. Župna kuća je očuvana, ali je danas u privatnom vlasništvu. Na njoj se od 1895. godine nalazila spomen-ploča u čast cara Franje I. i njegova posjeta kući. Ploču je prilikom svog posjeta otkrio biskup Drohobeczky (Mišur, 2018.). U Vrlici postoje pravoslavno i katoličko groblje. Rimokatoličko groblje je ujedno bilo i grkokatoličko. Na njemu se nalazi očuvan grob posljednjega grkokatoličkoga župnika don Ilije Malića

Do 1970. godine jedini je materijalni ostatak nekad aktivne župe bila crkva. Nakon njene prodaje i rušenja jedino je manji komad gornjega dijela zvonika sačuvan te danas služi kao stol i nalazi se ispred bivše župne kuće. U biskupijskom muzeju u Križevcima nalazi se jedan kalež za kojega se u katalogu navodi da je iz Vrlike. Riječ je o radu nepoznatoga pojarskoga majstora iz 18. stoljeća. Kalež je izrađen od pozlaćene mjedi, visine 20,9 cm, promjera baze 14,2cm i promjera kupe 10,8 cm (Ivanišević, 2001.).

Grkokatolička i rimokatolička župa u Vrlici su uvijek bile u dobrim odnosima. Grkokatolički župnik je u počecima župe zbog nedostatka vlastitih župnih objekata stanovao kod rimokatoličkog župnika. Suradnja se nastavila tijekom narednih desetljeća jer su grkokatolički župnici bili biritualci te su pomagali rimokatoličkim svećenicima u vršenju pastoralna (mise, ispovijedi), a rimokatolički bi im zauzvrat financijski pomagali. U sklopu vjerskih i drugih proslava održavala se procesija od grkokatoličke do rimokatoličke crkve (Mišur, 2018.).

4. Ključni dionici revitalizacije

Uspješnost projekta zahtijeva neposredno uključivanje i međusobnu suradnju više dionika u revitalizaciji u samoj Vrlici, ali i izvan nje. Radi toga je važno identificirati sve relevantne institucije, ali i definirati njihove zadatke.

4.1. Križevačka eparhija (Dalmatinski vikarijat)

Eparhija je administrativno obnovila zamrli Dalmatinski vikarijat. Uložena su financijska sredstva u obnovu crkve i župnog dvora u Kričkama. Nastoji se obnoviti i duhovni život. Svake godine u Kričke dolaze hodočasnici iz sjeverne Hrvatske kako bi proslavili blagdan Pokrova Presvete Bogorodice koja je zaštitnica župe. Održana je svečana akademija i postavljanje spomen-ploče u čast grkokatoličkih književnika rođenih u Kričkama. Obnovila se tradicija služenja grkokatoličke liturgije na blagdan Gospe od Anđela na obližnjem otočiću Visovcu.

4.2. Grad Vrlika

Vrlika je status grada stekla tek 1997. godine. Oslobođenjem od Turaka krajem 17. stoljeća naseljeno je stanovništvo katoličke i pravoslavne vjeroispovijesti. U prošlosti je u općini brojnije bilo pravoslavno stanovništvo. Nakon vojno-redarstvene akcije Oluja većina pravoslavaca se iselila, a iz četverogodišnjeg izbjeglištva vratilo se katoličko stanovništvo.

4.3. Rimokatolička župa Gospe Ružarice Vrlika

Rimokatolička župe postoji od 18. stoljeća. Većinu stanovnika današnje Vrlike čine rimokatolici. Revitalizacija je nemoguća bez podrške vrličkih rkt. župnika. Proslava blagdana Svete Trojice ujedno bi bila prilika za duhovnu obnovu vjernika vlastite župe kao i za poboljšanje kulturnoga života župe kroz predavanja.

4.4. Manastir u Kričkama (u budućnosti)

U Kričkama je obnovljena župna kuća, a uskoro će biti u funkciji i crkva Pokrova Presvete Bogorodice. U Kričkama i okolici više ne žive grkokatolici, tako da je jedini način oživljavanja pastoralnoga života doseljavanje osoba posvećenoga života. Križevačka eparhija planira u župnoj kući osnovati manastir i dovesti monahe iz Ukrajine. Manastir u

Kričkama biti će administrativno i duhovno središte Dalmatinskoga vikarijata te će suradnja s monasima biti važna za revitalizaciju Vrlike.

5. Plan revitalizacije

Za uspješnu provedbu potrebno je ispuniti neke uvjete i ispitati "teren", odnosno provjeriti zainteresiranost institucija i vjernika za planirani projekt. Od ključne je važnosti educirati sudionike procesa o povijesnoj pozadini vrličkoga grkokatolištva. Također je bitno prezentirati pozitivne posljedice provedbe u budućnosti. U informiranju i prezentaciji nikako se ne smije zanemariti lokalno stanovništvo o čijem prihvaćanju i sudjelovanju ovisi uspjeh.

Premise realizacije su:

- zainteresiranost eparhije
- dopuštenje rkt. župe Vrlika za održavanje gkt. liturgije u vlastitim objektima
- zainteresiranost gradskih vlasti

Ukoliko su zadovoljene premise kreće se u pripremu provedbe. Predradnje koje je potrebno napraviti su:

- sastanak inicijatora, apostolskoga upravitelja Križevačke eparhije, gradskih vlasti Vrlike, rkt. župnika Vrlika
- organiziranje izložbe o vrličkim grkokatolicimaa u svrhu upoznavanja lokalnoga stanovništva s tematikom
- upoznavanje rkt. svećenstva s planom

Ključni događaj revitalizacije bila bi godišnja proslava blagdana Svete Trojice u Vrlici. Za uspješnu provedbu potrebno je:

- grkokatolička liturgija u crkvi Sv. Petra ili Gospe Rožarice
- dovođenje grkokatoličkih vjernika iz sjeverne Hrvatske, zbor
- dovođenje potomaka vrličkih grkokatolika i(li) don Ilije Malića (predstaviti ih na misi)
- u suradnji s rkt. župnikom potaknuti rimokatolike da sudjeluju na misi i manifestaciji
- organizirati predavanja
- organizirati koncert Ćirilo-metodova hora

- dolazak upravitelja ili vladike Križevačke eparhije
- održavanje panihide na grobu don Ilije Malića
- organizirati druženje nakon mise ispred crkve uz piće i hranu

Materijalna ulaganja gradskih vlasti i eparhije sastojala bi se od:

- obnove ploče na župnoj kući i postavljanje spomen ploče na mjestu crkve – jednokratno (potreba stvaranja vidljivih znakova prisustva grkokatika, mjesta koje se može posjetiti, fotografirati)
- izrada 3D replike crkve Svete Trojice koja bi bila izložena u gradskoj vijećnici
-

Tablica 1. Podjela zadataka po institucijama

Grad Vrlika	Križevačka eparhija	Rimokatolička župa
<ul style="list-style-type: none"> • svečani doček gkt. svećenstva u gradskoj vijećnici • medijsko praćenje revitalizacije na mrežnim stranicama grada • bratimljenje grada s Križevcima 	<ul style="list-style-type: none"> • gkt. liturgija u Vrlici • organizacija dolaska hodočasnika iz sjeverne Hrvatske • organizacija koncerta gkt. liturgijske glazbe • panihida na grobu don Ilije Malića • medijsko praćenje revitalizacije na mrežnim stranicama eparhije • organiziranje druženja nakon mise za vjernike i hodočasnike 	<ul style="list-style-type: none"> • dopuštenje služenja gkt. liturgije u rkt. crkvama • animiranje rkt. vjernika na sudjelovanje u gkt. liturgiji • organiziranje procesije od bivše gkt. crkve do rkt. crkve • medijsko praćenje revitalizacije na mrežnim stranicama župe
<ul style="list-style-type: none"> • financiranje i postavljanje spomen-ploče na mjestu nekadašnje crkve • financiranje izrade 3D replike crkve Svete Trojice 		

Izvor: Autor

6. SWOT analiza

U kontekstu vremena, snage i slabosti predstavljaju sadašnjost temeljenu na prošlosti, dok prilike i prijetnje predstavljaju budućnost temeljenu na prošlosti i sadašnjosti.

Snage

- povijesna pozadina

- očuvanost pojedinih objekata važnih u povijesti župe
- geografska blizina Splita trenutnoga najbrojnijega grkokatoličkoga dalmatinskoga grada

Slabosti

- nedostatak vjernika
- nepostojanje crkve ni druge crkvene imovine
- nepostojanje sačuvanih materijalnih dokaza postojanja župe
- nepostojanje spomen-obilježja
- izostanak Vrlike u eparhijskoj promidžbi obnove Dalmatinskog vikarijata (fokusiranost na Kričke)

Prilike

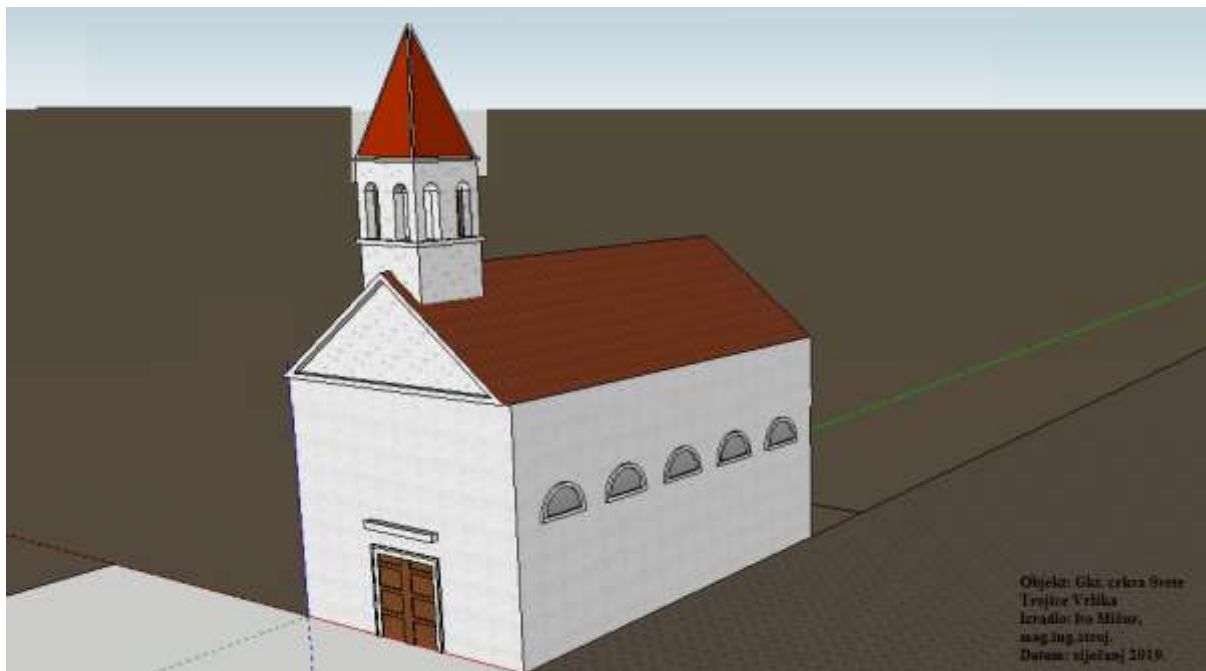
- Suradnja gradskih vlasti Vrlike i Dalmatinskog vikarijata
- Turistički posjeti Vrlici za vrijeme proslave Svete Trojice (otvaranje predsezone)
- Ljetni izlet u Dalmatinski vikarijat (Sveto Trojstvo pada uvijek u svibnju/lipnju) (Pokrov Presvete Bogorodice tek u listopadu)
- Kulturne manifestacije za mjesnu zajednicu
- Mala financijska ulaganja (spomen-ploča i replika crkve)
- Brendiranje Vrlike kao grkokatoličke vjerske destinacije (ciljana skupina hrvatski grkokatolici i Ukrajina u kojoj živi 5 milijuna grkokatolika)
- Vrlika kao administrativno i kulturno središte vikarijata, a Kričke duhovno. Vrlika je od svih triju mjesta Dalmatinskoga vikarijata najnaseljenija. Za razliku od Kričaka u Vrlici postoje dodatni sadržaji (gostionice, apartmani, česma, Gradina, Peručko jezero itd.)
- Blizina Krički gdje se planira manastir i trajno naseljavanje redovnika

Prijetnje

- udaljenost Vrlika-sjeverna Hrvatska
- otpor lokalnoga stanovništva usljed neinformiranosti zbog sličnosti pravoslavnih i grkokatoličkih obilježja

Slika 1. 3D model gkt. crkve Svete Trojice u Vrlici (prednja strana)

Izvor: Autorova obrada u programu Sketchup

Slika 2. 3D model gkt. crkve Svete Trojice u Vrlici (stražnja strana)

Izvor: Autorova obrada u programu Sketchup

7. Vizija razvoja

Revitalizacija bi bila jednodnevna duhovno-kulturna manifestacija koja bi za mjesnu zajednicu imala turistički značaj. Također bi medijska pokrivenost događaja imala važnu ulogu u stvaranju brenda *Grkokatolička Vrlika* koji bi omogućio nova ulaganja te razvoj specifične grane vjerskoga turizma u Hrvatskoj. Očekivana posljedica bili bi kontinuirani cjelogodišnji posjeti manjih skupina grkokatolika. Materijalna ulaganja bila bi neznatna. Revitalizacija bi omogućila:

- razvoj obnovljenoga Dalmatinskoga vikarijata i njegovu decentralizaciju (dosada su jedino Kričke bile u planovima obnove)
- obogaćenje turističke ponude Vrlike povijesno-vjerskim turizmom
- otvaranja maloga multimedijalnoga muzeja gkt. župe Vrlika
- povezivanje grada Vrlike s ukrajinskim gradovima i institucijama te razvoj suradnje

8. Zaključak

Križevačka eparhija u obnovi Dalmatinskog vikarijata ne bi smjela zanemariti potencijal Vrlike kao najvećeg naselja u vikarijatu s brojnim dodatnim sadržajima. Također gradske vlasti bi trebale raditi na osvješćivanju duboke ukorijenjenosti grkokatolištva u vrličkoj povijesti tijekom 19. stoljeća te iskoristiti grkokatoličke korijene u razvoju turizma i povećanju vlastite atraktivnosti. Veliku ulogu u razvoju vjerskoga grkokatoličkoga turizma u Vrlici imao bi budući manastir koji se planira naseliti ukrajinskim redovnicima. Vrlika bi se na ovaj način izdvojila od ostalih mjesta u Hrvatskoj u svojoj specifičnoj turističkoj ponudi. Postoji mogućnost proširenja ciljne skupine turista te privlačenje negrkokatoličkih turista. Okosnica revitalizacije bila bi proslava blagdana Svete Trojice u Vrlici na kojoj bi sudjelovali svi dionici: grkokatolički svećenici, gradske vlasti Vrlike, rimokatolička župa, grkokatolički hodočasnici, građani Vrlike te monasi budućega manastira u Kričkama. Neznatna materijalna ulaganja povećala bi vidljivost grkokatoličanstva u Vrlici u obliku spomen-ploča te 3D modela crkve koja bi bila začetak maloga muzeja koji bi se u budućnosti uredio u jednoj prostoriji općine.

Literatura

1. Barbić, I. (1898). Vrlički Hrvati odgovaraju piscu X. Vrlike u borbi. Split, Narodna tiskara.
2. Botić, A. Vrlo dobra turistička godina za Vrliku. <http://www.ferata.hr/vrlo-dobra-turisticka-godina-za-vrliku/> (09.11.2019.)
3. Cerović, Z.; Lončarić, D.; Grudić Kvasić S., Bogović, P. Strategija razvoja vjerskog turizma grada Rijeke do 2020. godine. <http://press.visitrijeka.hr/strateskiDokumenti/Strategija+razvoja+vjerskog+turizma+grada+Rijeke+do+2020.+godine.pdf> (09.11.2019.)
4. Ivanišević G. (2001). Grkokatolička katedrala Presvetog Trojstva i biskupska rezidencija u Križevcima. Zagreb, Sestre bazilijanke Hrvatske viceprovincije.
5. Mišur, I. (2017). „Injati — kratka povijest grkokatoličke župe Svete Trojice Vrlika“, *Obnovljeni život*, vol. 72 (3), 333-346.
6. Mišur, I. (2018). „Župa Svete Trojice Vrlika“, *Žumberački krijes*, vol. 41, 220-225.
7. Rajko, M. (2013). „Institucionalni model razvoja ruralnog turizma na primjeru Središnje Istre“, *Oeconomica Jadertina*, vol 3 (2), 50-62.
8. Vuković T. Grkokatolici – vjerski biser Matoševa đerdana. <https://www.glas-koncila.hr/grkokatolici-vjerski-biser-matoseva-derdana/3/> (09.06.2019.)
9. Grad Vrlika pokrenuo program poticanja turizma. <https://www.vrlika.hr/index.php/gradska-uprava/item/1104-grad-vrlika-pokrenuo-program-poticanja-turizma> (09.11.2019.)
10. Stanovništvo prema starosti spolu prema naseljima 2011. https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_01/h01_01_01_zup17_5134.html (09.11.2019.)
11. Što raditi. <https://www.visitvrlika.com/hr> (09.11.2019.)